

KÁSIPLIK BILIMLENDIRIWDIŃ PROEKTTI-RAWAJLANDIRIWSHI TÁRBIYALIQ PROTSESINDEGI DIAGNOSTIKALIQ-KORREKTSIYALIQ JANTASIWLAR

Palimbetova Sarbinaz Aybek kizi

*Ájiniyaz atındaǵı Nókis mámleketlik pedagogikalıq institutınıń 2-kurs magistrantı
(Qaraqalpaqstan Respublikası, Nókis qalası)*

Annotaciya: *Maqalada kásiplik bilimlendiriw sistemasında shaxstıń kásiplik tárepten qáliplesiwın psixologiyalıq-pedagogikalıq tárepten qollap-quwatlawdıń metodologiyalıq tiykarı sıpatında joybarlaw-rawajlandırıw paradigmasın engiziw zárúrligi tiykarlangan. Diagnostikalıq, informaciyalıq, oqıw-aǵartıwshılıq, másláhát beriw, korrekciyalıq hám shólkemlestiriwshi-pedagogikalıq funkciyalardıń integraciyası bilim alıwshılardıń kásiplik kompetentligin qáliplestiriwge hám olardıń shaxs sıpatında hár tárepleme rawajlanıwına baǵdarlangan sistemalı qollap-quwatlawdı támiyinleydi.*

Gilt sózler: *joybarlaw-rawajlandırıw paradigması, psixologiyalıq-pedagogikalıq qollap-quwatlaw, diagnostikalıq-korrekcionalıq texnologiyalar, modulli sıpatlama, neyrodinamika; psixofiziologiyalıq kórsetkishler, kásiplik kompetentlik, preventivlik korrekciya.*

Bilimlendiriw procesi qatnasıwshılarınıń kásiplik sheberligi hám potencialın asırıw – sociallıq-ekonomikalıq tarawdaǵı jedel innovaciyalar menen belgilenetuǵın zamanagóy bilimlendiriw ortalıǵın rawajlandırıwdıń tiykarǵı principini bolıp tabıladı. Kásiplik bilimlendiriwdegi jedel ózgerisler sharayatında qánigeler tayarlaw sistemasın reformalaw talap etiledi: úzliksiz hám iykemli bilimlendiriw trayektoriyaları kásip iyelerin óz tarawınıń prioritetlerin anıq belgilewge hám ózgerip atırǵan miynet penen turmıs sharayatlarına tez beyimlesiwge májbúrleydi. Bolajaq kásiplik iskerlik mádeniy, ádep-ikramlılıq hám kásiplik normalarǵa sáykes túrde kompetenciyalardı turaqlı túrde jańalap barıwdı hám jeke sıpatlardı qáliplestiriwdi talap etedi. Búǵan pedagoglardıń joqarı dárejedeги sociallıq-kásiplik tayarlıǵı hám oqıw-tárbiya ámeliyatı subektleri sıpatında dóretiwshilik potencialın aktiv ámelge asırıwı arqalı erisiledi. Sonlıqtan, kásiplik bilimlendiriw sistemasında jańa tárbiyalıq-bilimlendiriw wazıypaların sheshiwge baǵdarlangan innovaciyalıq usıllar menen metodikalardı islep shıǵıwǵa ótkir zárúrlilik payda boladı.

Kásiplik tárbiyanıń innovaciyalıq máselelerin qoyıw ushın metodologiyalıq platforma sıpatında bolajaq qánigeniń shaxsın joba-rawajlandırıw paradigması tiykarında rawajlandırıwdı qurıw usınıs etiledi. Joba-rawajlandırıw usılınıń mánisi ózin-ózi ámelge asırıw ushın sharayatlar jaratıw, tárbiyalıq wazıypalardı real turmıslıq máseleler menen integraciyalaw hám shaxstıń hár tárepleme rawajlanıwına, onıń fizikalıq, psixikalıq hám sociallıq abadanlıǵına baǵdarlangan subektlik juwapkershilikti támiyinlewden ibarat.

Joba-rawajlandırıw usılı sheńberinde kásip iyeleriniń qáliplesiwini kásiplik bilimlendiriw shólkemlerinde tek ǵana qolaylı sırtqı hám ishki ortalıqtı qáliplestiriwdi emes, al onı shaxs sıpatında maqsetli tárbiyalawdı da názerde tutadı. Bul usıldı tárbiyalıq ámeliyatqa engiziwdi

bir vaqıtta júz beretuđın eki jaqlama process – parallel túrdegi kásiplik qálpesiw hám shaxslıq rawajlanıw sıpatında qaraw kerek.

Joba-rawajlandırırw paradigmasınıń principlerine sáykes dúzilgen hám kásiplik bilimlendiriwdiń ulıwma kompetentlik bađdarları sistemasına integraciyalangan psixologiyalıq-pedagogikalıq sondayalıqtıń mazmunlı komponentlerin islep shıǵıw eń áhmiyetli wazıypa bolıp esaplanadı.

Psixologiyalıq-pedagogikalıq sondayalıq – bul bilim alıwshınıń kásiplik-shaxslıq rawajlanıwın támiyinleytuđın sociallıq-psixologiyalıq hám pedagogikalıq sharayatlardı jaratıwǵa hám qollap-quwatlawǵa bađdarlangan pútin, sistemalı, shólkemlestiriwshilik iskerlik. Sondayalıq shaxstıń kásiplik kompetentlikti iyelew procesindegi sondayalıǵı sıpatında túsiniledi: yaǵnıy, múmkin bolǵan trayektoriyalardı óz waqtında kórsetiw hám zárúrlık tuwılǵanda maqsetli járdem beriw. Solay etip, sondayalıq – bul shaxstıń kásiplik jetikligin izertlew, qálplestiriw, rawajlandırırw hám korrekciyalawdıń úzliksiz procesi.

Kompetentlik kóz-qarası sheńberinde psixologiyalıq-pedagogikalıq qollap-quwatlaw bolajaq qánigede kásiplik hám jeke máselelerdi óz betinshe sheshiw uqıplılıǵın qálplestiriwge bađdarlanadı. Qollap-quwatlaw maqsetleri:

- kompetentlik paradigması kontekstinde joqarı oqıw ornında bilim alıw ushın qolaylı sociallıq-psixologiyalıq hám pedagogikalıq sharayatlar jaratıw;
- studentlerdiń psixologiyalıq mádeniyatın qálplestiriw hám ruwxıy párawanlıǵın bekkemlew;
- jeke potencialın ashıwǵa, ózin-ózi rawajlandırırwǵa hám ózin-ózi ámelge asırwǵa kómeklesiw;
- krizisli turmıs jaǵdaylarında psixologiyalıq járdem kórsetiw.

Tiykargı wazıypa – tek ǵana óz waqtında qollap-quwatlaw emes, al bilim alıwshılarda qıyınshılıqlardı nátiyjeli jeńip ótiw kónlikpelerin qálplestiriwden ibarat. Qosımsha wazıypalar tómendegilerdi óz ishine aladı:

- joybarlı-rawajlandırırwshı iskerlik barısında kásiplik beyimliklerdi anıqlaw;
- oqıtıwshılar hám studentlerdiń dóretiwshilik potencialın saqlaw hám rawajlandırırw;
- kommunikativ kelispewshiliklerdiń aldın alıw hám olardı sheshiw, sonıń menen birge, emocional-erk buzılıwlarınıń profilaktikası;
- puqaralıq hám kásiplik juwappershilikti qálplestiriwge bađdarlangan sociallıq-tárbiyalıq joybarlardı psixologiyalıq jaqtan qollap-quwatlaw;
- pikirlesler jámáátinde joybarlaw iskerligin shólkemlestiriw ushın kásiplik hám psixologiyalıq-pedagogikalıq kompetentlikti asırw.

Qollap-quwatlawdı ámelge asırw óz-ara baylanıslı funkciyalardıń kompleksin názerde tutadı:

- bađdarlamanı tabıshı ózlestiriw boyınsha jeke usınıslar hám shártler islep shıǵılatuđın rawajlandırırwshı diagnostika;
- ózin-ózi rawajlandırırw hám bilimnı jetilistiriw ushın jeke hám kásiplik ósiw treningleri;

- qáliplesiw dinamikasin sistemalı bahalaw ushın sociallıq-kásiplik rawajlanıw monitoringi;
- kásiplik ósiw máseleleri boyınsha psixologiyalıq másláhát beriw;
- rawajlanıw trayektoriyaların ańlı túrde tańlaw ushın alternativ karera scenariyelerin joybarlastırıw;
- sociallıq-kásiplik kompetentlikti asırıw boyınsha shaxsqa baǵdarlangan treningler;
- emocional-erk tarawın bekkemlew hám psixofiziologiyalıq teń salmaqlılıqtı qayta tiklew ushın beyimlesiw, ózin-ózi qadaǵalaw hám ózin-ózi retlestiriw treningleri.

Psixologiyalıq-pedagogikalıq qollap-quwatlaw sociallıq-psixologiyalıq texnologiya sıpatında rásmiylestirilip, onda analitikalıq-diagnostikalıq, informaciyalıq, oqıw-aǵartıwshılıq, másláhát beriw, korrekciyalıq hám shólkemlestiriwshi-pedagogikalıq basqışlar izbe-izlikte ámelge asırıladı. Bul basqışlar studentler hám oqıtıwshılar menen islesiwdiń bir pútin sistemasın payda etip, olardıń turaqlı kásiplik hám jeke rawajlanıwın támiyinleydi.

Analitikalıq-diagnostikalıq basqıştı ámelge asırıw ushın studentler menen oqıtıwshılardı kompleksli hám tereńlestirilgen úyreniwdi támiyinleytuǵın qánigelestirilgen diagnostikalıq qurallar toplamı qollanıladı. Psixologiyalıq tekseriw qatnasıwshılardıń jeke resursları menen shekleniwlerin anıqlaydı. Olar joybar basqışların rejlestiriwde esapqa alınadı, potencial qıyınshılıqlardı boljawǵa hám de joybarlaw-rawajlandırıwshi jantasıwdı engiziw qáwiplerin kemeytetuǵın ámeliyatqa baǵdarlangan usınıslardı qáliplestiriwge imkaniyat beredi.

Xabarlandırıw basqışında tayarlıq wazıypaları menen oqıtıwshınıń talaplarına baylanıslı sanı hám mazmunı ózgerip turatuǵın standart bloklardan ibarat bolǵan juwmaqlawshı jeke minezlemeni qáliplestiriwdiń modul sistemasın qollanıw maqsetke muwapıq. Minezlemeni dúziwde tómendegi tiykarǵı parametrlar esapqa alınadı:

- neyrodinamikalıq hám psixofiziologiyalıq ózgeshelikler;
- intellektual hám kásiplik uqıplılıqlar;
- jeke-tulǵalıq qásiyetler;
- sociallıq-psixologiyalıq ayırıqshılıqlar.

Modulli struktura mazmunınıń tárbiyalıq joybar maqsetlerine iykemlesiwın hám kásiplik bilimlendiriwde ámeliy qollanıwǵa jaramlılıǵın támiyinleydi.

Xabarlandırıw basqışın ámelge asırıw ushın juwmaqlawshı jeke minezlemeni qáliplestiriwdiń modul sistemasın qollanıw usınıs etiledi. Minezleme standart bloklardan ibarat bolıp, olardıń sanı hám mazmunı basqıştıń basım baǵdarlarına yamasa oqıtıwshınıń soranımına baylanıslı ózgerip turadı. Onı dúziwde tómendegi tiykarǵı parametrlar esapqa alınadı:

- neyrodinamikalıq hám psixofiziologiyalıq ózgeshelikler;
- intellektual hám kásiplik uqıplılıqlar;
- tulǵalıq-jeke qásiyetler;
- sociallıq-psixologiyalıq ayırıqshılıqlar.

Modulli arxitektura mazmunınıń tárbiyalıq joybar wazıypalarına beyimlesiwsheńligin hám kásiplik bilimlendiriwde ámeliy qollanıwǵa jaramlılıǵın támiyinleydi.

Korreksiya lav basqishında aldın alıw ilajlarına basımlıq beriledi: joybarlaw-rawajlandırıwshı iskerlik barısında qıyınshılıqlardıń payda bolıwınıń aldın alatuǵın sistemalı is-háreketlerge, yaǵnıy «tez aralasıw» modelinen bas tartıp, soǵan ótiw kózde tutıladı. Tiykarǵı maqset – qáwip-qáterlerdi erte anıqlaw hám qıylasıwlar itimallıǵın tómenletetuǵın ilajlardı ámelge asırıw.

Bul basqısh sheńberinde joybarlaw-rawajlandırıwshı jantasıwdı ámelge asırıwdı támiyinleytuǵın zamanagóy kongruent texnologiyalar engiziledi. Is-ilajlar tómendegilerdi óz ishine aladı: tulǵalararalıq qatnasıqlardı optimallastırıw boyınsha metodikalıq usınıslar islep shıǵıw; sezimtallıq, dóretiwshilik hám tulǵalıq ósiwge umtilis boyınsha treningler ótkeriw; dóretiwshilik potencial menen tulǵalıq jetiliskenlikti rawajlandırıw faktorları boyınsha ilimiy-izertlew jumısların alıp barıw. Juwmaqlawshı maqset – pedagogikalıq jámáát ushın tárbiyalıq ámeliyatqa joybarlaw-rawajlandırıwshı jantasıwdı engiziwdi jetilistiriw boyınsha ámeliyatqa baǵdarlangan usınıslardı qalıplestiriw.

Psixologiyalıq-pedagogikalıq syñemellew kóp qırlı process sıpatında qanıgelerdiń sociallıq beyimlesiwdi hám tulǵanıń hár tárepleme rawajlanıwın támiyinlewge baǵdarlangan, óz-ara muwapıqlastırılǵan pánleraralıq iskerligi arqalı ámelge asırıladı.

Motivlerdi, qádiriyatlardı, isenimlerdi hám «Men-koncepciyasın» qalıplestiriw dástúriy oqıw-tárbiyalıq óz-ara tásirler sheńberine sıymaydı; bul ushın pútkil bilimlendiriw processine innovaciyalıq, atap aytqanda, joybarlaw-rawajlandırıwshı jantasıwlardıń integraciyasın támiyinleytuǵın psixologiyalıq-pedagogikalıq syñemellew mexanizmleri menen texnologiyalarınıń maqsetli sisteması talap etiledi.

JUWMAQ

Solay etip, joybarlaw-rawajlandırıw usılı sistemalı psixologiyalıq-pedagogikalıq támiynat penen birgelikte kásiplik bilimlendiriwdi modernizaciyalawdıń perspektivalı strategiyası bolıp esaplanadı. Onıń nátiyjeliligin tastıyıqlaw hám ámeliyatqa baǵdarlangan usınıslardı islep shıǵıw ushın bunnan bılay da metodikalıq hám empirikalıq tárepten támiyinlew usınıs etiledi.

ÁDEBIYATLAR DIZIMI:

1. The main directions of integration processes of training and education in establishment of professional education: the scientific report under the editorship of G.V. Mukhametzyanovy. Kazan 2010 pages 36-38. (In Russ.)
2. Maslennikova V.Sh. Conceptual approaches to the organization of educational activity of the teacher on formation of social-oriented person in system of teaching professional education. Kazan 2010. 430p. (In Russ.)
3. Kengesbayevich, R. M. (2025). TRADITIONS OF RELIGIOUS PEDAGOGY IN THE STUDY OF SOCIAL EDUCATION. AMERICAN JOURNAL OF EDUCATION AND LEARNING, 3(1), 28-32.